

ΔΗΜΗΤΡΗ ΓΚΟΤΣΗ

KI.86

ΑΠΟ ΤΗΝ ΑΓΓΛΙΑ ΣΤΗΝ ΕΓΓΟΙΑ

(Λίγα εισαγωγικά για τις "ΔΙΑΔΡΟΜΕΣ" της Έλλης Παλιονίδου)

Αγαπητοί φίλοι,

Στο τελευταίο βιβλίο της σημερινής μας καλεσμένης, της φίλης ποιήτριας Έλλης Παλιονίδου, που εκδόθηκε τον Νοέμβριο του 1997 από τις εκδόσεις Ίωλκός στην Αθήνα και φέρει τον τίτλο "Διαδρομές", διαπίστωσα εκ νέου μια βασική της έγνοια, που διαφαίνεται κατά τα τελευταία χρόνια στο ποιητικό της έργο. Έγνοια για τη ροή του χρόνου της ζωής μας, που μάς φεύγει. Έτσι, δεν είναι τυχαίοι οι τίτλοι των τριών τελευταίων ποιητικών συλλογών της: Ώρες, Κλεψύδρα, Διαδρομές.

Λέω "έγνοια"-αν και βαθιά υπάρχει αγωνία-, γιατί ο εξορισμός αυτής της τελευταίας μέσω του ποιητικού λόγου είναι τόσο επιτυχής, ώστε κατέστησε την αγωνία για το διαβατικό της ύπαρξής μας μιαν έγνοια που φαύει συμβάντα που έγιναν και γίνονται, καθώς και προσωπικές μοίρες, είναι δηλ. μια έγνοια πλανώμενη. Έτσι προέκυψαν και οι "Διαδρομές".

Είχαν προηγηθεί οι "Ώρες" (στην α' τους ελληνική έκδοση το 1983) και η "Κλεψύδρα" (το 1987). Στις "Ώρες", ώρες πραγματικές ενός ολόκληρου 24ώρου, παρουσιάζονται μέσα από έναν λιτό λυρισμό μέ έντονη ερωτική αίσθηση, μιά-μιά οι ώρες αυτής της μέρας, από την 6ην ώρα του πρωϊνού της ως την 5ην ώρα της νύχτας της. Ο εξορισμός, που αναφέραμε, επιχειρείται εδώ μ' ένα αγαπητικό διάλογο, αλλά και με γενικεύσεις του "εμείς", με διαφυγές σε περιγραφές των γύρω πραγμάτων, ακόμη και με διδάγματα και δυνμπεράσματα της απλής σοφίας της καθημερινής εμπειρίας. Τέλος και μέ άμεσες -πολλές φορές και ειρωνικές- αντιδράσεις προς την απώλεια του χρόνου του βίου μας, όπως:

-Είναι νωρίς ακόμα

ή Περίμενε

ή Ο ορίζοντας όνειρο μακρινό που σούφυγε για πάντα.

Για πάντα; Τί φράση φουσιωμένη!

Όμως, παρ'όλα αυτά, έρχονται να φανούν-αν και πιο σπάνια-στίχοι σαν κι αυτούς:

-Σαν θά'σαι σίγουρος, φοβάμαι πως θα είναι αργά.

ή - Κι αμέσως το κατώφλι του αύριο.

ακόμη το δραματικό:

-Μα αλίμονο, όλο δεξιιά γυρνούν οι λεπτοδείχτες

τέλος:

-Τίποτα δεν βιάζεται, Μόνον εσύ. Γιατί δέν ξέρεις.

Στην "Κλεψύδρα" η έγνοια αυτή για την αναπότρεπτη ροή του χρόνου δεν είναι τόσο άμεση και εμφανής, έπειδή γίνεται προσπάθεια να μην φανεί σαν το πρωταρχικό στοιχείο της θεματικής αυτού του έργου. Και η προσπάθεια αυτή πετυχαίνει με την αίσθηση που σου δίδεται, πως η ποιήτρια έχει μεν προχωρήσει μέσα στον χρόνο, όμως πατεί σταθερά σ'ένα σημείο, απ'όπου έχει πλούσια την αλίευση μνημών. Και έπειδή επιθυμεί να "γαντζωθεί" σ'αυτό το σημείο και να το σταματήσει, γι'αυτό και μάς λέει πως είναι "βυθισμένη στο τώρα αμετάκλητα". Στο ίδιο βιβλίο η ποιήτρια αρχίζει επίσης και μια άλλη μέθοδο αντίστασης ενάντια στο πεπερασμένο μας, με το να μετατρέπει την πικρία εξ αυτού σε ειρωνικές ενπολλοίς διαπιστώσεις μέσω ενός λεπτού και πετυχημένου χιούμορ. Και το κάνει αυτό-εφόσον και το πρωτοαρχίζει- μ'έναν τρόπο εξωτερικά πιο εμφανή και έντονο. Στο μέρος της "Κλεψύδρας" που φέρει τον υπότιτλο "Επώνυμοι Έρωτες", γαντζωμένη η ποιήτρια στο παρελθόν για να επεκτείνει το παρόν, αυτό το "τώρα" της, χρησιμοποιεί τις ιστορίες παλιών, κλασικών πια, ερωτικών ζευγαριών, από το μυθικό ζευγάρι "Αφροδίτη-Άδωνις" μέχρι το θεατρικό-δραματικό "Οθέλλος-Δεισδαίμονα". Και πάνω σ'αυτές τις ιστορίες βάζει τη σύντομη πινελιά της δικής της εκδοχής, πινελλιά αντίστοιχη της δικής της τελικής γεύσης. Η οποία μπορεί να είναι κατακαθισμένη πικρία (παράδειγμα το ζευγάρι "Οδυσσέας-Πηνελόπη")

Μην εκπλήττεσθε. Και σήμερα ακόμα
μια Κυπριώτισσα Πηνελόπη
υφαίνει και ξηλώνει πανιά
περιμένοντας δώδεκα χρόνια
τον αγνοούμενο Οδυσσέα.

Μπορεί όμως να φτάσει και στα όρια μιας ευκίνητης ειρωνίας
(παράδειγμα το ζευγάρι "Έκτορας-Ανδρομάχη")

Γνώριζε από τα πριν, ο Ποιητής
του πολέμου την έκβαση και του μύθου.
Γι' αυτό περιττές φλυαρίες και θρήνους απέφυγε.
Καθόλου δεν άρμοζαν
σ' έναν Αθάνατο Χωρισμό.
Έτσι ατόφιο πορεύεται εσασεί
το σεμνό Μαγαλείο του.
Σνεφτήκατε τους μυριάδες τους έρωτες
που χαθήκανε ανώνυμοι
σ' ένα "αίσιον τέλος";

Όμως άς έρθουμε πλέον και στις "Διαδρομές". Τη συλλογή αυτή έχει
χωρίσει η ποιήτρια σε δύο ενότητες: η α' ονομάζεται-πολύ χαρακτη-
ριστικά και πάλι-"Μνήμης ατραποί" και η β' "Στιγμογραφήσεις".

Στο α' μέρος οδεύει η ποιήτρια σε παλιά μονοπάτια μνήμης,
που τριγυρίζει σε γνωστά κι αγαπημένα της πρόσωπα και κάνει συνή-
θως επώνυμα αυτές τις αναφορές της, όπως π.χ. στην αποδημία του Νι-
κηφόρου Βρεττάκου ή του μεγάλου Κύπριου ζωγράφου Αδαμάντιου Διαμα-
ντή. Και μέσα από το χαρακτηριστικά λεπτό και πικρό συγχρόνως χιού-
μορ της, προσπαθεί ν' ανακαλύψει το ουσιώδες, το οποίο θα μπορούσε
να παραμείνει έξω από τη φθορά και το κύλισμα του χρόνου. Κι αυτό,
τελικά, δεν είναι κάτι το χειροπιαστό, που φαίνεται αντικειμενικά,
αλλά είναι το ίδιο το "ποιητικώς ζήν", εκείνος ο βίος που παίρνει
νόημα από την δημιουργία Ποίησης. Βέβαια, κι αυτός επίσης ανήκει
στη φθορά, κείται κάτω από την κοινή μοίρα, (όπως διαβάζουμε στο
εισαγωγικό ποίημα της συλλογής "Να υφάνω λέξεις")

Να υφάνω λέξεις από νήμα ονείρου
βοήθησέ με Σαπφώ
εσύ κατέχεις τα μυστήρια
της νύχτας και του χρόνου.

Απολιθώματα ακούσιων στεναγμών
ήχοι λινοί και δρόσος
κουδούνια σε γλαυκήν εσπέρα.
Γόρδιοι της μνήμης ατραποί.
Στο βάθος Άτροπος η ατροπός.

Όμως, το έργο της δημιουργίας, η Ποίηση, αυτή είναι που δεν αγγίζεται από τη φθορά και μένει στον χρόνο. Έτσι, διαβάζουμε λίγο πιο κάτω, στο ποίημα "Πίσω στίς εκβολές της":

...Εσύ προσκυνητή που δεν προσκύνησες
τριάνκοντα αργύρια ή τυράννους
ίσως σκοντάφεις κάποτε στο χνάρι μου.
Εγώ δεν θάμαι πια μα ακόμα θάμαι.

Και πάλι η Ποίηση με στέμμα θα περάσει.

Στο β' μέρος του βιβλίου, στις "Στιγμογραφίες", η μέθοδος που άρχισε η ποιήτρια με τους "επώνυμους έρωτες" στο βιβλίο "Κλεψύδρα", δηλαδή η αγκίστρωσή της στο "τώρα" με την χρήση των ιστοριών άλλων ανθρώπων, γίνεται πλέον πιο επεξεργασμένη και ήπια, αλλά και πιο ποιητικόμορφη. Διαβλέπει κανείς την εσωτερική παρόρμηση της ποιήτριας όχι απλώς να παρατηρήσει και περιγράψει, αλλά και να συμμετάσχει τρόπον τινά στις ζωές των άλλων. Μια συμμετοχή όμως που δεν θα είναι μια επιβαλλόμενη σχέση, παρά μια συγκρατημένη επίσκεψη με το πικρό χαμόγελο της συμπάθειας και της κατανόησης. Οπότε το αποτέλεσμα είναι όχι τόσο μια στιγμο-γράφηση-όχι η κατάθεση μιας στιγμής παρατήρησης-, αλλά ένα ψυχο-γράφημα, όπου η ψυχή και η προσωπική μοίρα του άλλου, αποδεικνυόμενη κοινή, μεταβάλλεται στην πραγματικότητα σε ψυχή των ίδιων των ποιημάτων.

Τα περισσότερα απ' αυτά τα ποιήματα τα εμπνεύστηκε και πρωτοσημείωσε η Έλλη Παιονίδα στην μεγαλούπολη της Νέας Υόρκης στα χρόνια 1991-93 και τα επεξεργάστηκε περαιτέρω στα επόμενα 3-4 χρόνια. Σημαντικό, ότι η ποίησή της δεν είδε αυτήν την ανοιχτή κοσμοπολη σαν ένα "χωνευτήρι λαών", αλλά "ανθρώπων". Όπου πολλά όνειρα και πόθοι των απλών ανθρώπων ξεστρατίζουν ή και κατατρώγονται. Γι' αυτό και στο εισαγωγικό της ποίημα-και πάλι αποτεινόμενη προς την Ποίηση- της λέει:

...μόνο φοβάμαι

ο χώρος δεν θα σε βρέξει πια.

Χορτάρισε η ψυχή. Στους λιπαρούς

βαλτότοπους η αθώτητα χιτώνιο περιττό.

Οι τρυφερές σου φτέρνες θα ματώσουν.

--
Σαντάλια φόρεσε της Καλυψώς καλού-κακού.

Για να σάς παρουσιάσω με πιο εύληπτο τρόπο το εύρος σε περιεχόμενο και σε συμπεράσματα, που μας το προσφέρουν αυτά τα ψυχογραφήματα, αλλά και τους ποιητικούς τρόπους και το ύφος που τα διακρίνει, θα αναφερθώ σε πέντε από αυτά.

Και πρώτα το ποίημα "Τέσσερεις φιλενάδες πάνε αμαξάδα", όπου η συνάντηση των βίων τεσσάρων γυναικών, βίων με κοινές μνήμες μικροδραμάτων και κοινή την επικάλυψη του κενού τους, μετατρέπεται σε μιαν ιλαροτραγική, ναι μιαν γκροττέσκ πομπή, η οποία οδεύει με τον ρυθμό μιας απίθανα χαριτωμένης και φιλόανθρωπης συγχρόνως ειρωνίας:

Τέσσερεις φιλενάδες ανταμώνανε για να γιορτάσουν
τα πενήντάχρονα της αποφοίτησης.

Γεύμα στο TAVERN ON THE GREEN
με BEAUJOLAIS και γαλλικά ORDEUVRES
γεμάτα υπέροχη και βλαβερή χοληστερόλη.
Και τέλος συμφωνούνε για την αμαξάδα.

Η Ρόουζ διαλέγει νέον αμαξά μελαχρινό
τής θύμισε το πρώτο ραντεβού
με άμαξα στο Μανχάτταν.

"Άχ, Τζώννη που υποσχέθηκες
αιώνιον έρωτα και σέ κατάπιε
του τζίν ο ατέρμων ο βυθός".

Η Τζαίηά αναπολεί τον ήρωα
άντρα της μόνον έξι μήνες
σε άμαξα με αλογα λευκά
πολύ απαλά κι άνετα ξαπλωμένο
στην τρίχρωμη σημαία της Αμερικής.

Η Μπέτυ που επτά φορές παντρεύτηκε ώσπου να καταλάβει
πως μάλλον η δική της μήτρα δεν βγάζει παιδί
λοξοκοιτάει τις παραμένες στα παγκάκια.

Κοκέτα πάντα η Νταϊάνα η γερονποκόρη
δείχνει ανεβαίνοντας το δαντελ'νιο μεσοφόρι
όχι όμως τους κερσούς πίσω απ'το γόνατο.

Τέσσερεις φιλενάδες βγήκαν αμαξάδα
με αμαξά μελαχρινό από τη Σρι-Λάνκα
που αφηγείται εις άπταιστον διάλεκτον του Χάρλεμ
για την φρικτή του απαγωγή από ένα μαύρο
ενώ κατ'άγεται από γενιά πριγκηπιική.

Στο ποίημα "Ο Μαχμούτ από το Αφγανιστάν", η αποτυχία της ζωής
δεν επικαλύπτεται πλέον, επειδή υπάρχει η δυνατότητα της δια-
φυγής από αυτήν μέσα από τα νοσταλγικά όνειρα για τα παιδικά
χρόνια, τα οποία ζωντανεύει καθημερινά η συνήθεια μιας άδολης
πίστης:

Γωνία Τεσσαρακοστής Οδού
και Πέμπτης Λεωφόρου
έστησε το αμαξάκι του ο Μαχμούτ
μπανάνες, πορτοκάλια στη μισή τιμή
το καυσαέριο περιπαθώς ρουφώντας.

Στις δώδεκα όμως ακριβώς, χιονίσει-βρέξει
την πελατεία εγκαταλείπει
και ξεδιπλώνει πλουμιστό κιλίμι
γωνία Τεσσαρακοστής Οδού
και Πέμπτης Λεωφόρου.

Γονατιστός, το μέτωπο στην άσφαλτο
ανοίγει τα φτερά κι ορμάει
πάνω από γέφυρες κι ουρανοξύστες
ολοταχώς στο πλίνθινο χωρίό του.

Φίλοι των παιχνιδιών νεκροί και ζωντανοί
δίπλα του γονατίζουν και προσεύχονται
κι ο κόσμος λίμνη με ροδόσταμο.

Ας πάμε τώρα στο ποίημα "Πρόγευμα στο Μπαλιόνι". Σάς το διαβάζω πρώτα:

Το ζευγαράκι βγήκε στο μπαλιόνι
τέλος Νοέμβρη ώρα οκτώ και δυο λεπτά.
Το πρωινό χυμάρει βουίζοντας στην Ένατη Λεωφόρο.

Χορεύοντας φέρνει το δίσκο εκείνη με καφέ
φωμί, μέλι και μήλα
κι εκείνος ένα ρόδο στο ανθογυάλι.

Κάθονται. Γέρνει στα γόνατά του το κεφάλι
και τής χαϊδεύει τα μαλλιά.
Πίνουν, γελούν, κοιτάζονται.
Οκτώ και τέταρτο σηκώνουν
φλιτζάνια και τριαντάφυλλο.
Μπαίνουν και κλείνουν. Το χιονόνερο
στολίζει το πρεβάζι.

Κι ο ποιητής πίσω απ' το τζάμι
καρφώνει τη στιγμή σαν πεταλούδα.

Λοιπόν, τί λέτε γι' αυτό; Έκπληξη; Σάς θυμίζει κάτι από τα πονηρά αστεία του εύθυμου ηδονοβλεφία Γιώργου Σουρή; Δεν είναι αυτό νομίζω. Τουλάχιστον δεν είναι μόνον αυτό. Γιατί δέστε πόσο ποιητική είναι η μετατροπή του αρχικά προς επίδειξιν διακοσμητικού ρόδου σε οικείο και κρυμμένο στο τέλος τριαντάφυλλο. Κι εκείνο το "χιονόνερο στολίζει το πρεβάζι" πόσο θλιμμένα επικαλύπτει έναν έρωτα που πάει να προστατευθεί, ενώ συγχρόνως προοιωνίζεται το τέλος του.

Το επόμενο ποίημα έχει τον τίτλο "Η άγνωστη στο παγκάκι". Σ' αυτό η ποιήτρια, πέρα από το φιξάρισμα της στιγμής, επιθυμεί και κάτι περισσότερο: να εισχωρήσει στη ζωή αυτού του άλλου τον οποίον παρατηρεί, να σχετισθεί μ' αυτήν την άγνωστη. Η τελική της αναποφασιστικότητα μάς προσφέρει εντούτοις ένα φινάλε καρωτακικό, ακόμη και με λεπτούς καρβαφικούς απόηχους:

Ο ήλιος πάνω από τη λίμνη μονοκράτωρ.
Τα φύλλα σπαρταρούν.
Ξανθός Οκτώβρης.

Διστάζει λίγο και μετά κάθεται πλάι μου.
Πλεξούδα γκρίζα δίχως συστολές, μέχρι τη μέση.
Δέχεται το φιλί του ήλιου ηδονικά.
Η ανάσα της βαρειά, το μαλακό
καφέ της μάλλινο μ'αγγίζει.
Ανοίγει το βιβλίο. Διαβάζει, δεν διαβάζει.

Απλό που θάτανε να γνωριστούμε...
Ωραίος καιρός, το πάρκο,
το κοριτσάκι που στριγγλίζει θέλοντας
να περπατήσει στο νερό.

Θα ακολουθήσουν τα σχετικά
τηλέφωνα, αύριο μεθαύριο
ας πάρουμε μαζί καφέ...
Η Έμιλυ Ντίκινσον σάς συγκινεί;
Απλό που είναι να την κάνω φίλη...

Κι όμως θα σηκωθώ και θα χαθώ με βήμα βιαστικό
πίσω απ' το παραπέτασμα των φύλλων
κι απ' τη ζωή μου θα χαθεί σαν φύλλο
καθώς ανακυκλώνεται στους στίχους μου.

Σαν τελευταίο σάς διάλεξα το ποίημα "Ένας Χριστός", επειδή
(και) εμπεριέχει το μεγαλύτερο εύρος αναφοράς. Στη β' στροφή του
επιχειρεί η ποιήτρια μέσα από την δήθεν απορία του ερωτήματός
της μιαν εκμηδενιστική όντως κριτική για όλους εκείνους, οι ο-
ποίοι κρατώντας κλειστά τα μάτια σε μιαν οικτρή πραγματικότη-
τα-στην οποία και οι ίδιοι έχουν συμβάλει- ευχαριστιούνται με
την ευφορία που τούς προσφέρει η τυπικότητα και η συνήθεια.

Βραδάκι βροχερό. Οι λιγοστοί διαβάτες
με τις ομπρέλες κοντοστέκονται.
Στο πεζοδρόμιο κουβάρι ένα κορμί. Μούσι ξανθό
μάτια κλειστά, κάπου στα είκοσι.
Ασήμαντο συμβάν πάνε δυο χρόνια
κοντά στη συνοικία των Ιταλών.

Γιατί λοιπόν κάθε που πνίγομαι
στήν άνυδρη ευφορία Ανάστασης
νησιωτικής,καρφώνεται μπροστά μου
εκείνο το λιγνό βρεμένο μούσι
με ακάνθινο στεφάνι και σταυρό;

Η Έλλη Παιονίδου με τριαντάχρονη ήδη πείρα στην Ποίηση,νομί-
ζω πως με τα ποιήματα των "Στιγμογραφήσεων" ιδίως,μετέτρεψε τις
στιγμές,που αυτά σαν ιστορία εμπεριέχουν σε καθαρότατο νέο στίγμα
της ποίησής της. Έτσι,χωρίς διόλου νά υπερβάλω,μπορώ να πω ότι
τα "Νεοϋορκέζικά" της-έτσι ήδη τα ονομάζω- θα κατέχουν πάντα μιαν
αδιαφιλονίκητη θέση στην Λογοτεχνία της Κύπρου. Εφόσον φέρουν ένα
γνήσιο περιεχόμενο σε αλήθεια ζωής και ανθρωπιά,πού επίσης με γνη-
σιότητα μας προσφέρεται.Οπότε και θα διαβάζονται πάντα με γνήσια
επίσης ευχαρίστηση αλλά και συγκίνηση.

Δημήτρης Θ. Γιώτσης

Πάφος, Μάης 1998

Για την Έλλη Παιονίδα
μ' έμμερδα αινιγματά

./.

15 Μαΐη '98